

SECTION 9. PHILOSOPHICAL PROBLEMS OF EDUCATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-079-7-17>

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ЦИФРОВЕ ПОТОЙБІЧЧЯ

Березінець І. В.

кандидат філософських наук,

старший викладач кафедри філософії

*Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

Україна є учасником процесу світової інтеграції та глобалізації, які супроводжуються складними суспільно-політичними процесами. Коли мова взагалі йде про процеси «зближення» та «об'єднання» на світовому рівні, які торкаються різних сфер людського буття, то потрібно чітко усвідомлювати не тільки позитивний їх бік, а і ті ризики, які вони викликають у суспільствах. Усвідомлюючи той факт, що цифрові технології є одним із важливих чинників, запровадження якого працює на вирішення суспільно-економічних, освітньо-гуманітарних завдань – ми, таким чином, з одного боку, стикаємось із потужним потенціалом. Але, з іншого боку, ми повинні проаналізувати ті небезпеки, з якими зіткнеться людство, виступаючи їх автором, керуючим процесами та їх споживачем.

Ми пропонуємо розглянути деякі небезпеки, що викликані впровадженням цифрових технологій у суспільне життя пересічних молодих українців, які навчаються у закладах вищої освіти. Цифрові технології виступаючи специфічним продуктом нашої цивілізації, потребують певної культури його споживання. Як зазначає наш сучасник А. Астаф'єв : «явище цифрової культури є знаковим, оскільки вказує на домінуючу форму соціалізації сучасного суспільства – інформаційно-віртуальну» [1]. Але, що ми розуміємо під поняттям «інформаційно-віртуальний простір», який увійшов у наше буття і став його складовою? Чи є він безпечним, в даному випадку, для молоді!?

Як доводять останні дослідження це питання вийшло за межі риторичного і має достатньо конкретні відповіді. Не випадково світова спільнота визначила другий вівторок лютого Всесвітнім днем безпеки Інтернету. У 2021 році його відзначали 9 лютого. День безпечного Інтернету був запроваджений мережами Insafe та INHOPE за підтримки

Європейської комісії «для просування безпечного та позитивного використання цифрових технологій, особливо, дітьми й молоддю». У минулому році 170 країн підтримали заходи, які проводились цього дня. Україна теж не була осторонь: понад 1700 закладів освіти, бібліотек, молодіжних центрів, громадських організацій, медіа та бізнесових організацій в усіх регіонах України офіційно долучились до них [3].

У зв'язку із цим є нагальна потреба обговорити питання формування цифрової культури у освітній площині, оскільки мова йде про юне, молоде покоління громадян, які знаходяться на етапі фізичного, психологічного формування та становлення.

Як зазначається у «Методичних рекомендаціях щодо організації роботи сайту закладу освіти (Із фокусом на повагу прав людини в онлайн-просторі)», розроблених : «у 2019 році 64 % населення України – регулярні користувачі Інтернету, значна частка їх діти й молодь. Інтернет є впливовим чинником соціалізації сучасної людини, але взаємодія з ним неоднозначно позначається на її здоров'ї та соціальному становленні. Інтернет дає величезні можливості для роботи, спілкування, участі в житті громади водночас містить загрози, які мають негативні наслідки для добробуту людини та її близьких» [4, с. 2].

Нашою аудиторією є студентство, яке дуже активно приймає участь в оволодінні новими формами отримання, передачі інформації, спілкування, творчої реалізації, тому дуже важливо через розуміння загроз сформувати у молоді цінності, внутрішні переконання, морально-естетичні погляди, на яких буде ґрунтуватись цифрова культура.

Можна помітити, що постійним «супутником» нашої молоді і не тільки, є мобільний телефон або будь-який інший гаджет. Ці пристрої допомагають вирішувати велику кількість життєвих завдань. Особливо їх значення підсилилось під час пандемії, коли світ стикнувся з багатьма обмеженнями у соціумі, що спричинило зміни у особистісній буттійності. Перехід на дистанційну форму навчання сприяє глибокому зануренню студентів у віртуальний світ, що призводить до втрати навичок життя у реальному світі, оскільки втрачається відчуття простору і часу, життя набуває символічного характеру. Технічні пристрої (смартфони) дають можливість у великій мірі нівелювати соціальні обмеження. Багато можливостей сконцентровано буквально на кінчиках пальців: можливості доступу до будь-якої інформації; вирішення побутових проблем, за рахунок розвитку та розширенню інтернет-магазинів та сфери доставки; проблем спілкування.

Але, в той же час, кожного дня відчувається, як віртуальний світ «розмиває» власні межі особистості, оскільки відбувається постійна інтервенція, втручання у власне життя молоді людини із різних

джерел: соціальних мереж, де вони «існують» (YouTube, Instagram, Facebook, Twitter, Tik Tok) та, які потребують високого рівня активності, безперервного спілкування між собою, оскільки тільки так можна відповідати інформаційному потоку, включаючи і навчальний; інформативних джерел, які є не завжди якісними змістовно. Таке напруження призводить до виснаження розумового та фізичного. Паралельно зникає бажання, потреба та вміння спілкуватись вживу. В результаті маємо спрощене мислення та збіднілу мову, що призводить до порушення вміння зрозуміло доносити думку та розуміти думку співрозмовника, а це, в свою чергу, стає на заваді самореалізації та самоствердженні.

Проживання життя у віртуальному світі негативно впливає на розвиток емоційного та духовного інтелекту. Деформується вміння ідентифікувати та управляти власними емоціями, спотворюється розуміння чужих емоцій та духовних потреб, порушується соціальна адаптація, – все це призводить до високого рівня тривожності, невротизації та виникненню депресивних станів.

Збільшення часу перебування у віртуальному просторі сприяють рівнянню молоді на приклади способу життя відомих однолітків, які отримують популярність шляхом «найменшого супротиву»: через примітивне самовираження у соціальних мережах. Формується думка, що так має бути, що можна жити та отримувати все бажане не докладаючи зусиль, що в цьому створеному ідеальному світі не потрібне знання, а є лише насолода. «Віртуальному простору притаманні зміщення реальності, наслідком чого постає зміщення полюсів того, що означається, і того, що означає. Останнє, у свою чергу, призводить до того, що весь зміст реальності переводиться у площину видовищного, а сама реальність втрачає основу, і в ній відбувається нейтралізація смислу» [2, с. 168], – пише О. Дзьобань. Відбувається зміщення ціннісних пріоритетів.

Сучасний студент часто у навчанні використовує аудіо-книгу для економії часу, не замислюючись над тим, що виконання одночасно декількох справ, заважає осмисленню, запам'ятовуванню, засвоєнню почутого матеріалу. Хоча вже потрібно говорити про те, що молоді люди втрачаючи інтерес до паперової книги, позбуваються навички читання текстів, концентрації і зосередженості на їх змісті, виступаючи такими собі пасивними інформаційними споживачами. Не зважаючи на те, що гаджети забезпечують та полегшують доступ до інформаційного потоку, дослідження американських вчених демонструють зворотній результат. Перевіряючи гіпотезу «відтоку мізків» вони дійшли до висновку, що сама наявність смартфона може поглинути частину когнітивних ресурсів, зменшуючи частку ресурсів, доступних для виконання інших завдань, та знижуючи продуктивність. Результати

проведених двох експериментів вказують на те, що навіть якщо люди успішно підтримують концентрацію уваги, уникаючи спокуси перевірити свої телефони, сама наявність цих пристроїв зменшує доступні пізнавальні можливості. Більше того, втрати у пізнавальній системі є найвищими для тих, хто має найбільшу залежність від смартфонів. [5, с. 140].

Таким чином, надмірне, безкультурне користування цифровими технологіями призводить до деформації співвідношення «людина – світ», оскільки молодь втрачає розуміння свого «Я» в контексті «перед екраном», «на екрані», «поза екраном»; змінюється сприйняття поняття «світ», оскільки він обмежується картинкою на екрані. Спотворюється сприйняття реальності та часу, що впливає на адекватне сприйняття та відображення навколишнього світу, звужуються пізнавальні навички. Не можна обійти увагою негативні впливи технічних засобів при безконтрольному їх використанні на фізичне і психічне здоров'я молодого покоління – страждають всі органи та системи організму.

Ми звернули увагу тільки на деякі ризики, з якими стикається молодь при надмірному користуванні цифровими технологіями. Це не означає, що необхідно від них відмовитись. Мова йде лише про необхідність формування у молоді високого рівня самоконтролю, самоорганізації, свідомого користування технічними засобами – із знанням їх «плюсів» та «мінусів».

Література:

1. Астаф'єв А. Питання розвитку цифрової культури українського соціуму". Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. № 9, Серія «Гуманітарний розвиток». Реж. доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1631>.
2. Дзьобань О.П. Сучасний віртуальний простір: конгеніальність віртуальності і міфу. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 3 (44). С. 163 – 170.
3. День безпечного Інтернету. Реж. доступу: https://betterinternetcentre.org/?page_id=30
4. Методичні рекомендації щодо організації роботи сайту закладу освіти (із фокусом на повагу прав людини в онлайн-просторі) / Громко Г., Мельник О., Сокол І., Черних О. Схвалено до друку Рішенням Вченої Ради Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 29 січня 2020 року, Київ: ВАІТЕ, 2020. 20 с.
5. Ward Adrian F., Duke Kristen. Brain Drain: The Mere presence of One's Own Smartphone Reduces Available Cognitive Capacity. *Journal of the Association for Consumer Research*. Vol. 2. № 2. Pp. 140–154. Режим доступу: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/691462>